

« zurück blättern vor »

SZYCHTA subst. f. (m.), ab 1421; auch *szycht*. **1)** ‘wahrscheinlich der Tagelohn der Gräber im Bergwerk oder die tägliche Ausbeute, Tagewerk’ – ‘prawdop. dniówka obliczeniowa w kopalni lub dzienny urobek’: 1420–1421 RachBoch 201, STP *Die 6 Augusti in una sichta in Finder pro marcis 14 1/2 comparata diffalcate*. ○ 1420–1421 RachBoch 209, STP *Nicolaus Misz habuit quinque marcas racione cervisie in sichta in Finder pro marcis 16 comparata diffalcate*. ○ 1420–1421 RachBoch 200, STP *Die 4 Junii habuit unam sichtam salis in Targ pro marcis tredecim cum media gracia diffalcatam*. ○ 1420–1421 RachBoch 199, STP *Triginta sex marce Hallenses racione duarum sichtarum Nicolao zuppnik venditarum*. ○ [LBel.] 1782–1792 Pam. 84 990, L *W górach Tarnowieckich odkryto obfitą kopalnią otowiu, tak że szycht ieden po 8 godzinach kopania, wydał 50 centnarów*. – STP, L. **2)** ‘Meßgerät oder Maßeinheit’ – ‘narzędzie miernicze lub miara długości’: [einzQu.] 1573 Strum F3v, SPXVI *Ná Szychty álbo ná Powróće v nas nie rabiáú / ieno v Czechach*. ○ 1573 Strum F4, SPXVI *Tych szychéť w Powroźiéch czτέρzy*. ○ 1573 Strum F4, SPXVI *Y ták fye ftymi Szychtámi á z Powroźámi správiúú / iáko v nas z Lafkú á z Pręty*. – nur SPXVI. **3)** ‘Schicht, Lage; auch übertr.’ – ‘warstwa; też przen.’: 1596–1613 Volck Dict, PUZ ○ vor 1812 Mag.Mskr., L *Szychta w murowaniu, warfta sadzonych cegieł*. ○ vor 1915 Sw *S[[zychta]] ziemi, drzewa, węgli*. ○ vor 1915 Tarn., Sw *W najgłębszych szychtach sromoty umiał on zawsze jeszcze odkryć niższe głębokości*. ○ (1938) 1950 Brzoza Bud. 78, DOR *Kłaść musiał cęty szybko i sprawnie. Tam na rogach rozlegał się co chwila okrzyk: Sznur do góry! Szychta wyżej! Trzeba było nadążyć z ułożeniem swojej warstwy*. ○ 1953 Archit. 4 s.106, DOR *Portal kościoła [w Sandomierzu] zdobią wálki i kręcone kolumienki ułożone z poziomych szycht profilowanych cegieł*. – L, Sw, DOR (środ. rzad.). **4)** ‘Arbeitsschicht, besonders im Bergbau; Dauer dieser Schicht; Bergleute, Arbeiter einer Schicht’ – ‘zmiana robocza, zwłaszcza w kopalni; okres tej zmiany; górnicy, robotnicy jednej zmiany’: 1781–1782 Kluk Kop. 2 289, L *Czas w który górnicy robić powinni, nazywa się szychtą, to iest, od zaczęcia aż do czasu, kiedy przeftać, albo odpocząc maiú*. ○ 1841 Łab., Sw *S[[zychta]] ranna, dzienna, nocna. S[[zychta]] nadzwyczajna (w święto). S[[zychta]] ósmiogodzinna, na 3 zmiany dziennie*. ○ 1925–1926 Dasz.Pam. I 173, DOR *Głównym żądaniem strajkujących była ósmiogodzinna szychta*. ○ 1953 Szew.Kleszcze 164, DOR *Niech tutaj zaraz przyjdzie. Szychtę ma o dziesiątej, ale potrzebny nam jest zaraz*. ○ 1954 Warsz.młod. 29, DOR *Przyszedł do mnie późnym wieczorem, zmachany, jakby trzy szychty jednym ciągiem odwalił*. – L, SWIL, SW (gór.), DOR (środ.). **5)** ‘Mineral- oder Erzvorkommen’ – ‘złoże minerałów’: [hapax]

1781–1782 Kluk Kop. 1 34, L *Szychty, żyły ciągnące się minerałów, metalów.* – L, SWIL, Sw. **6** ‘Teil eines Stollens, Eingang ins Bergwerk’ – ‘część szybu, wejście do kopalni’: [hapax] 1781–1782 Kluk Kop. 1 168, L *Weyście do kopalni Wielickich iest przez ośm, iak nazywaią, szychtów.* – L, Sw. **7** ‘Öffnung am Hochofen’ – ‘gardziel, otwór pieca hutniczego’: 1782 Os.Zel. 86, L *Szychta, dziura, którą w piec hutarski rudę, węgle, wapno wysypuia; i zasypywanie pieca węglami, rudą, wapnem; tak n.p. mówią: trzecia szychta, gdy szychciarz do pieca doda trzy razy materyatów.* – L, SWIL (górn.), Sw (hut.) sowie BAN. **8** ‘dünne Gewebeschicht’ – ‘warstwa tkanek’: [hapax] †1812 Perz., Sw *Szychta, liść, zawinięcie, tuska (folium).* – nur Sw (stp. anat.). **9** ‘ein Stoß Bretter, Bohlen, Balken; im Pl. große kreuzweise gestapelter Holzstapel unter freiem Himmel im Warschauer Stadtteil Powiśle’ – ‘stos desek, bali, belek układanych końcami na krzyż; w lm. wielkie składy drewna pod gołym niebem na Powiślu w Warszawie’: 1852 Bog.Kapit. I 14, DOR *Teatrem ich życia była ulica – i to dniem – nocą stawały się wybrzeża Wisły, ze swymi pustkami, błotem, kryjówkami i szychtami drzewa.* o (1892) 1948 Prus Drobiaz. 7, DOR *Porę obiadową pod szychtami przespali!* o 1901 Bog.Klem. IV 71, WIECZ *Jak się zapije w Warszawie, to idzie spać pod szychty na Solec.* o [LBel.] (†1912) 1935 Prus Pisma III 5, WIECZ *Nasza pani Maciejowa spod szychtów.* – L, Sw, DOR (przestarz.). **10** ‘Gesellschaftsschicht’ – ‘warstwa społeczna’: [hapax] vor 1861 SWIL *W dolnych szychtach, t.j. w stosunkach między właścicielami ziemskimi a chłopami, panował najbezwzględniejszy absolutyzm.* – nur SWIL (fig.). **11** ‘zwischen Holzstapeln an der Weichsel in Warschau tätige Prostituierte’ – ‘prostyutka uprawiająca nierząd w składach drewna na Powiślu w Warszawie, szychtówka’: Sw. **12** ‘Menge des Schmelzmaterials, das in einer Ladung in den Hüttenofen gegeben wird’ – ‘ilość materiału wsadowego ładowana jednorazowo do pieca hutniczego, nabój’: Sw (hut.) sowie BAN. **13** ‘Rohr oder Weidenrute, die einmal um einen Korb geflochten wird’ – ‘trzcina lub wiklina oplecione raz dookoła koszyka’: Sw (kosz.). ◇ **Var:** *szycht* subst. m., 1596–1613 Volck Dict, PUZ o [LBel.] 1781–1782 Kluk Kop. 1 168, L – L, SWIL, Sw; *szychta* subst. f., 1420–1421 RachBoch 201, STP – STP, SPXVI, L, SWIL, Sw, DOR sowie BAN. ◇ **Etym:** nhd. *Schicht* subst. f., ‘ein bestimmtes Maß, eine Menge; geordnete Arbeitszeit; Anordnung, Abteilung, Reihe’, GRI, nur für Inh. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 12. ◇ **Der:** *szychtować* v. imp., ‘Gegenstände in eine geordnete Lage bringen’, 1560 RejWiz 90, SPXVI, zuerst geb. L, nur für Inh. 3, 9; *szychterz* subst. m., ‘Schlosser’, 1745–1746 ChmAteny II 477, SP17, zuerst geb. Sw; *szychtarz* subst. m., ‘jmd., der den Hochofen befüllt’, zuerst geb. TR 1806, nur für Inh. 7, 12; *szychciarz* subst. m., ‘dss.’, 1782 Os.Zel. 86, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 7, 12; *szychtowy* adj., 1841 Łab., Sw, zuerst geb. Sw,

nur für Inh. 4. ❖ KLECZKOWSKI und KAESTNER 1987b halten *szychta* ‘Arbeitszeit; Arbeitsschicht’ für tschechisch. Für BASAJ und SIATKOWSKI ist mhd. *schichte* ein alter sächsischer Terminus und kann damit direkt von sächsischen Bergarbeitern stammen; atsch. *šichta* ‘Arbeitszeit; Arbeitsschicht’ sei seit der Mitte des 15. Jhs. belegt. Andererseits erklärt Moszyński (ibid.) *sichta* in RachBoch, STP (s. Inhalt 3) als ‘eine Schicht Holz’. Jedoch kann *sichta* nur in RachBoch 200 eine Menge (Salz) explizit bezeichnen, also eventuell eine ‘tägliche Ausbeute’ (s. Inhalt 1). In RachBoch 199 kann es sich um eine Menge (ohne weitere Spezifizierung) handeln. In RachBoch 200 kann *sichta* unmöglich eine ‘Menge Bier’ bezeichnen. Eine (unsichere) Kontinuität seit dem 15. Jh. scheint damit nur für die Bedeutung ‘tägliche Ausbeute’ möglich, jedoch nicht zwingend. Alle anderen Belege für *szychta* sind viel jünger und können daher nicht tschechisch sein. Die Geschichte von *szychta* ist also unklar und müßte anhand von weiteren Belegen gründlich untersucht werden.

« zurück blättern vor »